
L'EVOLUCIÓ DE L' EF A ESPANYA

Miguel A. Delgado Noguera

Director de l'INEF de Granada

L'EF ha anat a rosegons dels corrents educatius imperants al sistema educatiu i ha sofert regressions conservadores molt dures.

Evidentment desenvolupar un tema com l'evolució de les línies pedagògiques de l'Educació Física ens obligava a endinsar-nos en la Història de l'E.F., en la Història de l'Educació i en la pròpia Història d'Espanya per a comprendre millor l'evolució d'aquestes línies pedagògiques.

L'educació ha tingut una perdurable tendència a privilegiar la faceta intel·lectual i espiritual de l'home a expenses de l'E.F., com si aquesta es realitzés per si sola. El segle XIX, segons Gérard Broyer, amb la institucionalització de l'E.F., va ésser el del descobriment del cos de l'escolarsobre tot, de les seves exigències biològiques.

Ara bé, ha mantingut una línia pedagògica pròpia o bé s'ha vist envoltada en l'evolució de l'educació en general i de la societat espanyola?

Quines línies ha seguit l'E.F. i per tant quina evolució podem analitzar en aquestes línies pedagògiques?

Quina ideologia sustentaven aquestes línies pedagògiques per les quals ha passat l'E.F. a Espanya en la seva breu història?

Personalment m'atreveixo a assegurar que l'E.F. ha anat a rosegons de les línies pedagògiques imperants, que d'alguna manera, ha estat colonitzada, tret d'algunes excepcions i que actualment està buscant i desenvolupant la seva pròpia personalitat i

identitat.

De tota manera pretendre mantenir l'asèpsia de l'E.F. dintre de les matèries dels programes educatius és una mica sospitós i voler enganyar-nos. La ideologia és sempre present a l'educació. Potser, a través l'educació, i per què no la pròpia E.F., no ens transmet, en última instància, determinats valors?

Realitzem una breu síntesi històrica de l'E.F.. En la recerca del nostre propi passat recorrerem fugaçment els fets més importants de la nostra història per a comprendre millor l'evolució de l'E.F. a Espanya.

Cent anys d'història

Recentment, el 1883, es compliren els cent anys de l'E.F. a Espanya. Agafem com a punt de partença un fet fonamental, la Llei Becerra per la qual es creava a Madrid la Escuela Central de Gimnàstica el 9 de març de 1883 i que fou aprovada pel Rei Alfonso XII.

Anteriorment, ja el 1806 el Real Instituto Pestalozziano, amb Francisco Amorós i Ondeano, Marqués de Sotelo, com a director d'aquest institut, s'inclouen els exercicis corporals dins dels Plans d'Estudi dels nois de cinc a setze anys. Fos quin fos l'inici de la institucionalització de l'E.F. el cert és que podem referir-nos a un centenar d'anys aproximadament d'història de l'E.F..

Dins dels antecedents, anteriors a la Llei Manuel Bacerra, podem destacar els següents:

— El 1809, Jovellanos presenta a la Junta Suprema, unes Bases per a la formació d'un Pla General d'Instrucció Pública amb àmplia participació de l'Educació Corporal.

— El 1830, Amorós publicaria el primer Manual d'E.F. i Moral.

— El 1844, el Comte de Villalobos demana al Govern d'un Gimnàs Normal per a professors i professores de Gimnàstica.

— El 1879, hi hauria una Proposició de Llei declarant obligatòria la Gimnàstica als Instituts de Segona Ensenyança i a les Escoles Normals de Mestres.

— Segons Miguel Piernaveja en el seu article, publicat a *Citius, Altius, Fortius* (1962). "L'E.F. a Espanya. Antecedents històrico-legals" amb aquesta data conclou una primera etapa de l'E.F.

Seguint l'estudi de l'esmentat autor l'educació en el segle XIX ha passat pel pensament educatiu influït per la il·lustració, per un sistema educatiu liberal, pels moviments educatius socials i per una reacció conservadora. Així distingeix un període que comen-

ça amb les Corts de Cadis i finalitza amb la *Llei Moyano (1857)*. En aquest període es gesten les bases del sistema educatiu liberal.

Un segon període comprèn la consolidació liberal del sistema i la seva inevitable crisi. Parteix de la Llei Moyano encara que condiciona el període la revolució del 68. La Restauració és, en matèria educativa, hereva del 68. La II República representa la confluència de diverses tendències i l'esperança d'una renovació del sistema educatiu. La Guerra Civil suposarà un trauma col·lectiu per a tots i la finalització d'aquest període.

Un tercer període comprèn el nacional-catolicisme i la pedagogia autoritària i per altra banda l'intent de la Llei General d'Educació del 70 i l'inici de les grans transformacions operades en el món de l'educació espanyola.

Ens trobem, doncs, amb una doble tradició que ressorgeix en l'actualitat com són la pedagogia progressista, reformista, liberal i l'educació conservadora per a qui la educació és, en el fons, instrument de poder i de consolidació de l'ordre establert.

En aquesta etapa s'han donat fets importants en el món de l'Educació a Espanya: El pensament liberal de l'educació (Títol IX de la Constitució de 1812), La Llei Moyano (1857), la revolució del 1868 i l'educació a la Constitució de 1876.

Una segona etapa de l'E.F. avarca des de 1879 fins l'inici de la Guerra Civil.

En aquesta etapa podem considerar els següents fets:

— El 1876 podem destacar la influència de la Institució Lliure d'Ensenyament, que segons Ricardo Gurriarán, en el seu treball de fi de carrera 82/83, titulat: *Aportación de la ILE a la E.F. del siglo XIX*, ajudà a l'evolució del concepte d'E.F. així com a la introducció del joc, la superació dels batallons escolars, el règim coeducatiu juntament amb la interdisciplinarietat de matèries i l'educació activa: excursions, colònies etc...

— El 1883 arribem a l'esmentada Llei Becerra que tingué una breu existència al clausurar-se el 1892 per unes simples i dràstiques reduccions de les despeses públiques, després d'haver-se diplomats 71 professors i 16 professors. (Destaca aquest fet donat el paper de la dona a l'època).

— De 1903 a 1919 no es legisla res relacionat amb la gimnàstica.

— De 1921 a 1943 l'atenció és acaaparada per les Forces Armades. És el 1919 quan es crea l'Escola Central de Gimnàstica de l'Exèrcit de Terra.

— El 1933 es crea l'Escola d'E.F. de la Facultat de Medicina de Sant Carles de la Universitat Central (avui, Complutense de Madrid).

En aquest període es pot destacar en el món de l'educació: la Institució Libre de Enseñanza. (1876), la Escuela de l'Ave María (1889), el model educatiu de la II República. contrarreforment radical-cedista, etc.

Una tercera etapa s'inicia després de la Guerra Civil i finalitza el 1961.

El 1941 es creen la Academia Nacional de Mandos José Antonio i la Escuela Isabel la Católica. Més endavant la Escuela Nacional de E.F. Femenina de la Almudena integrada a la Escuela Nacional de Especialidades Julio Ruiz de Alda.

El 1944 s'implanta l'E.F. a les Universitats.

Aquest període finalitza amb la Llei de 1961 (Llei 77, de 23 de desembre) i en aquesta Llei en el seu capítol sisè es crea l'Institut Nacional d'Educació Física.

A nivell general s'emmarca dintre del nacional-catolicisme i destaca la política educativa de Ruiz-Giménez.

Una quarta etapa s'inicia amb la Llei del 61 i culminarà el 1980.

Es crea l'INEF de Madrid que obre les seves portes el 1967, essent el seu primer director José María Cagigal que serà recordat com el gran impulsor de l'E.F. a Espanya.

El 1975 es crea l'INEF de Barcelona que aquest any complirà el Desè Aniversari.

El 1977 s'integraren a l'INEF de

Madrid les "Escuelas de la Almudena" i de "José Antonio".

El 1970 la Llei General d'Educació (Villar Palasí), després del "libro blanco" *La educación en España. Bases para una política educativa* que veié la llum a l'abril de 1939, tracta de resoldre els greus problemes del sistema educatiu espanyol, l'organització del qual datava del segle XIX (Llei Moyano) amb alguns retocs anteriors però no pas fonamentals.

En aquesta Llei General de l'Educació i finançament de la Reforma educativa es donarà a l'INEF el caràcter d'Institut Universitari.

Ja recentment, el 1980, amb la Llei General de Cultura Física i de l'Esport en el seu article 6è. 3., s'indica que l'ensenyament que s'imparteixen en els INEFs, quant a Centres d'Ensenyament Superior, per a la formació, especialització i perfeccionament de professors d'E.F., tindran el nivell que correspongui al primer i segon cicle d'Educació Universitària, sense perjudici de les facultats que els concedeix la Llei General d'Educació de 1970, en atribuir-los el rang d'Institut Universitari.

A conseqüència d'aquesta Llei s'inicia una nova etapa, que esperem que sigui la definitiva per a la consolidació dels estudis d'E.F., que dura fins als nostres dies.

En aquest període es dictaran Decrets, Ordres i Resolucions per a la regulació dels INEFs i dels Estudis d'E.F.

Es crea l'INEF de Granada, adscrit a la Universitat de l'esmentada ciutat, pel R.D. 1906, el 30 de juliol de 1982 i així mateix s'estén l'INEF de Catalunya amb l'INEF de Lleida.

En aquest període s'ha de destacar la Constitució Espanyola de 1978 i el tracament que dona a l'Educació (art. 27: Dret de l'educació, llibertat d'ensenyament, autonomia universitària, etc.).

Vegem a continuació l'evolució pedagògica de l'E.F. en base a les cinc etapes històriques de l'E.F. i als tres períodes de Manuel de Puelles.

Els punts d'inflexió en la pràctica i les concepcions de l'EF són: 1809 Pla d'Instrucció Pública de Jovellanos, 1857 la Llei Moyano, 1876 la Constitució i l'influència de la Institució Lliure d'Ensenyament, el sistema educatiu de la II República, 1939 la reacció nacional catòlica, 1970 la Llei General d'Educació, 1980 Llei General de Cultura Física i de l'Esport.

L'evolució de les concepcions pedagògiques

Resulta obvi que en un principi (1806-1879), a començament de segle, l'E.F. tenia un caràcter de gimnàstica higiènica, de salut corporal i d'ensinistrament físic i militarista.

Existeix una gran relació entre aquest caràcter militarista de l'E.F. i l'educació corporal amb l'estil d'ensenyament i la Didàctica aplicada. Així no és estrany que en una concepció militarista l'estil més adient sigui el Comandament Directe.

L'E.F. s'interessa per l'organisme de l'individu. Es tracta de cultivar el seu cos per adquirir la salut i les qualitats físiques i perquè estigui en condicions d'afrontar les dificultats de la vida diària i de les situacions perilloses. L'E.F. ha de formar per preparar-nos en l'exercici de les armes. En aquest sentit tenim la gimnàstica militar i nacionalista de Jahn (amb el Turner alemany). Es dona una pedagogia autoritària i totalment directiva. Jahn dona una gran importància al paper del professor que "exerceix un veritable sacerdocí educatiu, patriòtic i civilitzador".

Aquesta concepció tindrà la seva influència a Espanya així com G. Muths dintre de l'Escola Alemanya. També exerceix el seu influx Amorós amb el seu "Gimnasi" altruista, essencialment moral i militar. Segons ell la Gimnàstica és la base indispensable de la societat moderna. Malgrat d'ésser espanyol se'l considera el fundador de la Gimnàstica Francesa. Segueix les idees pedagògiques de Pestalozzi. L'Escola Sueca també exerceix la seva influència amb P.H. Ling.

En aquesta època destaquen a Espanya Gaspar Melchor de Jovellanos que diu: *L'Educació pública* pertany al Govern, té per objecte la perfecció física o bé la intel·lectual i moral dels ciutadans. La primera es pot fer per mitjà d'exercicis corporals i ha de ser general per a tots els ciutadans".

Igualment destaquen Vicente Nahrro, el Comte Villalobos (esmentat abans), José M. Aparici, etc., tots ells

són illes dintre d'un panorama general on l'E.F. no està encara institucionitzada.

La segona etapa s'inicia, amb el fet, esmentat abans, de la Proposició de Llei declarant obligatòria la Gimnàstica en els Instituts de Segona Ensenyança i al les Escoles Normals. Resulta sorprenent que encara avui no es pugui parlar de què la impartició efectiva de l'E.F. en el Sistema escolar espanyol sigui una realitat.

En aquest període s'institucionalitza l'E.F. a Espanya. Segueix la influència de les escoles europees, així l'escola renovada sueca amb la Gimnàstica Neo sueca i s'inicia la influència anglesa que ja existien.

A Espanya la influència de l'E.F. i de la pedagogia manjoniana (escola confessional, però amb grans avanços en la pedagogia de l'època) tenen com a punt de contacte: El valor educatiu del Joc, la importància de l'acció, l'interès centrat en l'alumne de la didàctica, la importància de l'educació natural i de la natura.

La realitat és que existeix una nova concepció educativa de l'E.F. i s'ha de reconèixer que és a partir d'aquest període quan el concepte de l'E.F. s'ha diversificat i especialitzat.

La incorporació de l'esport i del joc va obligar a canviar els esquemes rígids de la Gimnàstica analítica (Ling), disciplinària (Jahn), militarista (Amorós), passant a una Gimnàstica natural (Hebert), l'esport (Arnold), etc.

Amb el tercer període es produeix un retrocés a l'antiga Gimnàstica

i a una pedagogia basada en l'ordre, la disciplina, etc. L'E.F. passarà per una època de complet control pel Frente de Juventudes i per una Gimnàstica pre-militar.

Es pot assegurar que durant aquest període s'encasella a l'E.F. i fou utilitzada. Les escoles en les quals s'estudiava E.F. estaven dedicades també a altres "objetivos superiores".

La metodologia emprada era el Comandament Directe, molt d'acord amb la ideologia i el sistema polític imperant. Les autoritats de l'època

buscaven que perdurés: l'obediència a l'Orde, la falta de participació, la disciplina, l'absència de llibertat i de prendre decisions, i es pretenia un control i una perduració del sistema.

Per això l'E.F. en els Sistemes dictatorials i autocràtics és infravaloritzada ja que el que es busca és la disciplina del cos, en desconexió amb la cosa social i cognoscitiva.

A partir de 1961 (quart període) quan es produeixen les reaccions i la influència de nous corrents pedagògics, els canvis pedagògics de l'E.F. aniran posant l'accent en l'aprenentatge de l'alumne, més que en l'ensenyament del professor.

Això suposa la contínua necessitat d'estudiar el desenvolupament de l'alumne, la seva psicologia, els seus interessos, la seva capacitat, etc., així com els medis i tècniques més apropiats perquè els estudiants aprenguin més i s'eduquin per mitjà del moviment i de l'activitat física.

Es presenten diverses concepcions de l'E.F. que coexisteixen, si bé cada una d'elles reclama per a si mateixa el caràcter irremplaçable del seu mètode dintre de l'educació. Proliferen diverses i variades tendències que encara avui dia són presents; Ens referim a l'Educació pel moviment, entre ells a Picq Vayer, Le Boulch, etc. que es proposen educar el desenvolupament psicomotor del nen, el procés per el qual adquireix el domini de l'espai i del temps.

Aquest nou mètode va prenent diferents enfocaments en la actualitat.

Una altra tendència és la del desenvolupament de la condició física (Physical Fitness). Sorgeix amb força als Estats Units i tracta de millorar les qualitats físiques de l'individu amb la finalitat de realitzar una activitat física determinada.

Una altra tendència és la incorporació de l'esport com a medi educatiu, fent contrapunt a l'esport d'èlite, de vegades deshumanitzat i no educatiu.

Deia Cagigal: "L'educació esportiva s'entén avui en un sentit molt més ampli que el d'una sola adaptació